

הלכות תענית סימן תקסב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יז]

כְּנַחְתוּ כְּמוֹ בְּשָׂאֵר יָמֵי הַחֵלֶל.⁽²⁵⁾

25) ומי שקיבל עליו תענית בסתם, אך בדעתו היה (גם בשאר ימות השבוע) להתענות רק עד חצי היום, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קל) שבדיעבד מועיל לתקן את נוסח קבלת התענית אפילו בליילה, והוסיף, שיתכן שדומה דינו לדין הנדרר מפת סתם וכונתו היתה לפת חיסין בלבד, שמבואר בשו"ע (יריד סי' רי ס"א) שאינו נאסר אלא כפי מחשבתו. וכן כתב הכף החיים (סי' רמט ס"ק כד) בשם הבר"י יוסף לענין המתענה בערב שבת, שגם אם רק הרהר בליבו מועילה כוונתו.

[שעה"צ ס"ק יז]

דְּבִמְתִּיחָסָף מְשַׁמֵּעַ בְּאָפֶן אַחֲרָיו⁽²⁶⁾ וכו', דְּבִדְוֵי לֹא יִצְאָהוּ.⁽²⁷⁾

26) שכתב בבית הל"ל שם (ס"ד ד"ה אם) שלדעת הבי"י בתענית ציבור אינו חייב להשלים, ומה שנאמר בגמ' (תענית יח, ב) לגבי תענית ציבור בערב שבת שמתענה ומשלים, אין הכוונה שהי"בם להשלים אלא שאם רצו להשלים רשאים לעשות כן, ואפילו בתענית קבועה כגון תענית עשרה בטבת שחלה בערב שבת.

27) אמנם לדעת הרמ"א לעיל (סי' רמט ס"ד, מובא בהע' הבאה), כתב בשו"ת הלכות (שם סי"ח, בביאור דברי ביה"ל שם ד"ה אם) שגם באופן זה שהיה חייב תענית מכבר ורוצה לפורעה בערב שבת, הרי זה יוצא ידי חובה גם אם אינו משלים התענית עד צאת הכוכבים.

[משנ"ב ס"ק יט]

מֵה שֶׁהִכְרִיעַ שֶׁשֶׁ בַּתְּנָיָה לְדִינָא⁽²⁸⁾ וכו', כְּמִשְׁנֵה פְּרוּדָה וְכִאֲדֹר הִלְכָה.⁽²⁹⁾

28) שחילק שם (ס"ד) בין תענית ציבור שצריך להשלים, לבין תענית יחיד שאינו צריך להשלים, וכתב שטוב לפרש כן בשעת קבלת התענית.

29) שלענין המתענה בכל ערב שבת ובפעם הראשונה שהתענה השלים התענית, כתב שם (ס"ק כב) בשם המג"א שצריך לנהוג כן לעולם, וכתב שלכתחילה טוב שלא ישלים בפעם הראשונה, כרי שלא יצטרך להשלים תמיד.

ולגבי תענית יארצייט וכו' שבפעם הראשונה חלה ביום חול והשלים תעניתו, כתב שם שאם יארע בערב שבת נחלקו הפוסקים בדינו אם ישלים התענית כשם שהשלים בפעם הראשונה, או שמן הסתם לא יקבל על עצמו להשלים גם כשיחול בערב שבת, ולכן מי שמצטער ויכול לסמוך על המקילים ולאכול תיכף אחר יציאתו מביח הבגסט אף שהיום גדול.

ובשקיבל על עצמו בלשון נדר שלא לאכול יום אחד ומקיים נדרו בערב שבת, כתב בבית הל"ל שם (ד"ה ויש) שלכל הדעות צריך להשלים תעניתו עד שתהשך, שלא נחלקו אם צריך להשלים אלא כשקיבל עליו תענית בסתם.

[משנ"ב ס"ק כב]

אינו תַּעֲנִית לְהַתְּפִיל לְעִנְיָיו⁽³⁰⁾ וכו', מְשַׁמֵּעַ דְּבַעֲיָן הִקְמָה מִקְדָּם.⁽³¹⁾

30) אבל אם לא קיבל תענית בתפילת המנוחה אלא קודם לכן, כתב לקמן (סי' תקסג ס"ק ג) שהסכימו האחרונים שאף שאין זה נחשב קבלת תענית, מ"מ חייב להתענות מדין נדר, והוסיף, שיש מחמירים בזה גם אם קבלת התענית היתה רק במחשבתו.

31) והוסיף בטעם זה הלבוש (ס"א), שהתענית דומה לקרבן שבה מקריב האדם את הלב ודמו, ובקרבן הרי צריך להקדישו קודם שיקריבנו, וכן מי שהוא 'מתעסק' בשחיטתו פוסלו, כך גם המתענה מבלי לקבלה קודם לכן דומה למתעסק בקדשים.

ובשם ה'לש"י מובא (ספר הזכרון תפארת רפאל עמ' קלט) שיסוד קבלת תענית הוא שמוזמן עצמו לכך, וכמו כל דבר קדושה שצריך הזמנה שבכך ממשיך ומוריד אותה הקדושה, זה טעם הזימון לברכת המזון, זה טעם אמירת 'נקדש' קודם קדושה.

[שעה"צ ס"ק נג]

הַעֲמִקְנוּ לְעִילָה.⁽³²⁾

32) במשנ"ב ס"ק ז.

[משנ"ב ס"ק ט]

פִּינֵן דְּמִשְׁמִינָא רְמֵי עֲלָה, הֵינִי בְּמִקּוּם קְפִלָּה מְעַצְמֵי.⁽³³⁾

33) וכעין זה לגבי טעם המנהג שמי שנפלו תפילין מידו בלא נרתיקן הרי זה מתענה [ראה לעיל (סי' מ ס"ק ג)], ביאר בשו"ת מהר"י ברונא (סי' קכו) שמתענה בו ביום אם עדיין לא אכל בו אף על פי שלא קיבל עליו תענית מבעוד יום, כיון שסימן הוא לו מן השמים שצריך לחזור בתשובה.

[משנ"ב ס"ק כז]

פְּמִוּךְ לְזִמְן הַתְּחִלַּת הַתְּעִנִּית.⁽³⁴⁾

34) ואף הרוצה להתענות תענית נרבה ביום ראשון, כתבו התוס' (עבודה זרה לד, א סוף ד"ה מתענין) שרשאי לקבלה במנחה של שבת, ומ"מ כתב המור וקציעה שלא יאמר אלא 'הריני בתענית נרבה למחר', מבלי לומר את התחינה שרגילים לומר בשעת קבלת תענית. ואף שקבלת התענית באופן זה היא לצורך יום חול, ביאר הנמוקי אורח חיים (ס"ק א) שאין בקבלה זו משום איסור 'ממשאא חפצך', משום שהיא בכלל הפעי שמים שמוותרים בשבת.

הדמחפלא אחרי מנחה תפילת תשלומין של שחרית, כתב האי"א (בוטשאטש, מהד"ת סי') שיכול לקבל תענית באינו מדין שירצה, כיון שהן בזמן המנחה, אבל לכתחילה נראה שעדיף לקבל בראשונה.

[ביה"ל ד"ה אימת']

בְּאֶשְׁפִּיל וְכַחֲדוּשֵׁי תְּרַצִּיָּה עַל תְּעִנִּית.⁽³⁵⁾

35) שלדעת שמואל (תענית יב, א) הסובר שקבלת תענית נקבעה בתפילת המנחה, כתב הרא"ה (שם) שטעם הדבר הוא כדי שייבקש אז רחמים שיתרצה בתענית שיהענה למחר. וכן כתב האשכול (הל' בה"ב אות א) שבקבלת התענית מבקש שתזדה התענית מקובלת.

הַלְבוּת הַתְּעִינִית סִימָן תַּקְסָם לט באר הגולה

משאר תענית: ג יחיד (יז) שקבל עליו תענית סתם בערב-שבת, צריך להתענות עד צאת הכוכבים, (יח) אם לא שפרש בשעת קבלת התענית עד שישלימו העבודת תפלתם (יט) (ועין לעיל סימן (ו) רמט): ד ה' תענית חלום צריך להתענות עד צאת הכוכבים. (כ) ואפלו בערב-שבת (ועין לעיל סימן רמט סעיף ד): ה יכל תענית (כא) שלא קבלו עליו היחיד (כב) מקבועד יום אינו תענית. הגה להתפלל 'עננו', ולא לענון אם חזב תענית סתם ומתענה כך (כג) לא יצא ידי נדרו (כד) מיהו, יש אומרים דמתפלל 'עננו' (מרכי בשם ר"ט), וכן נראה לי לנהוג (כה) בתענית (ס) [ס] יחיד. וכללי עלקמא אכלא המתענה תענית חלום (כו) מתפלל 'עננו' אף-על-פי שלא קבלו עליו מאתמול: ו *אימתי מקבלו, (כז) בתפלת המנוחה אומר (כח) 'ב'שומע תפלה' או 'אחר שסיים תפלתו

באר היטב

(ז) רמ"ט. וע"ש לענון ארצותינו ע"ש: (ח) יחיד. וכתב ס"ז: כבר כתבנו לענון תענית שלא שקבע עליו חובה ולא לומר ב' תבות 'צום תעניתנו', הוא הדין כן באם שלא קבל התענית. כי ב' דברים אלו שזון הן דמינה הקבלת התענית והשלמת התענית:

יום שמתענה מלמד. אז אם אתמול קבל תענית סתם הרי צריך להשלים. ואם התנה עד לשבע קדשה וברכו בברכה. והתפלל ביחודות אינו נכון. ואם יוכל להפסיק אחר

משנה ברוחה

בשעת (טו) קבלת תענית. ואפשר שהיא הדין (טז) אם התנה מקדם, אמרנו דקבלה שקבל אחר-כך אדעתא דתנאה קמא הרי: ג (יז) שקבל עליו תענית סתם וכו'. הינו (י"ח) שלא פרש בשעת הקבלה את פתחו, אמרנו דמסתמא היה פתחו פתוח בשאר ימות החול²⁸, דדינו הוא עד צאת-הכוכבים כל זמן שלא פרש: (יח) אם לא וכו' עד שישלימו העבודת תפלתם. והוא הדין דתענית (י"ח) פשתמנה שיתענה רק עד זמן מנחה גדולה, ומקרי תענית ויכול להתפלל 'עננו': (יט) ועין לעיל סימן רמט. הינו מה שהכריע שם בהג"ה לדינא²⁸, ועין שם מה שכתבתי שם במשנה ברוחה ובאר הלכה²⁹: ד (כ) ואפלו בערב-שבת. והיא מתענין עבודו אף בשבת: ה (כא) שלא קבלו עליו היחיד וכו'. לאפוקי תענית-עבוד דאינו צריך קבלה, פמבאר בסעיף יב: (כב) מקבועד יום אינו תענית להתפלל 'עננו'³⁰. משמע אף-על-פי שקבלו אחר-כך בלילה לא מתני. והא דמבאר לקמן בסעיף י' דבוצה קמיתא דתענית הקבלה לענון תענית שעות להתפלל 'עננו', הכא פיון (יט) שהתחיל להתענות לשם חובה ואחר-כך קבלו, לא הני קבלה לל [מ"א בסקט"ו]. ואפלו השלימו עד צאת-הכוכבים גם-כן אינו תשוב תענית, שצאמר "קדשו צום", משמע דבוענין תמנה מקדים³¹ [רי"ף]: (כג) לא יצא ידי נדרו. ומפל מקום אם התחיל להתענות פיוס זה, צריך לשלם נדרו בשה שקבל עתה אף שלא קבלו מקבועד יום, וגם הרי פפרת עון, דלא נרע ממי שצמטער עצמו מבשר וזון, ובדלקמן בסעיף יא, (כ) בן פחבו הפרי-מגדים והגרא פבאר דברי תמ"א. ובד-אפרים וכן בשו"ת לקט מפסקין על זה, דכיון דהוא סבר לצאת פנה ידי נדרו שצנד מפבר, אם-כן היה הקבלה בשעות ויכול לתור בו ולגבול בו ביום: (כד) מיהו, יש אומרים דמתפלל 'עננו'. טעמם, דמה שאמרו בפמרא: כל תענית וכו' אינו תענית, הינו רק לענון שלא יצא ידי נדרו שחזב מקדם, אכל שם תענית עליו ויכול להתפלל 'עננו' (כא) ואפלו לא קבלו כלל: (כה) בתענית יחיד. משום דיחיד אומר 'עננו' בשומע תפלה ואינו קובע ברוחה לעצמו, וכפ"ל בסעיף א בהג"ה. (כז) ומיהו, אפשר דרוקא בתדא ריעותא, דהינו שלא קבלו מקבועד יום אכל השלימו עד הערב, אכל אם גם אין דעתו להשלימו, אפשר דאינו תשוב תענית גם לענון 'עננו', (כג) ונכון שקאפו זה ידלג תבות 'צום תעניתנו' יאמר: עננו ה' עננו ביום זה כי בצרה גדולה אנחנו וכו': (כו) מתפלל 'עננו' אף-על-פי וכו'. והנה לכלי עלקמא ויכול (מ) לומר בו שפיר 'צום תעניתנו' אף-על-פי שלא קבלו מאתמול כלל, כיון דמשמא נמו עלה, הוי במקום קבלה מעצמו³²: ו (כז) בתפלת המנוחה. דבוענין שיהא הקבלה (כס) סמוך לזמן התחלת התענית³⁴. ונראה דלכתחלה יותר טוב (כו) שיהיה במקום קטנה שהוא בתשע שעות ומנוחה ולא קדם, ובדיעבד (כס) מתני אפלו במקום גדולה. וכתבו האחרונים, שבדיעבד אם לא קבל בתפלת המנוחה יכול לקבלו אחר-כך כל זמן שהוא יום: (כח) 'ב'שומע תפלה'.

שער השני

(טו) מגן-אברהם: (טז) פרי-מגדים, וגם הפגן-אברהם גופא אפשר דאינו ממש רק אם התנה למחר בפבר בשעה שמתחיל להתענות דאינו כלום: (י"ח) בן משמע שהגרא פבאר ופשוט. ומגן-אברהם כתב 'תענית סתם נקמת נדרו, וכשב מתענית השלם דאחי לאפוקי אם נחה תענית-חלום או תענית-עבוד, בנה לא מתני מה שפרש עד שישלימו העבודת תפלתם ועין בסימן רמט בבאר הלכה מה שכתבתי שם דמכ"ח-וסף משמע באפן אחר²⁶]. והפרי-מגדים פרש דאחי לאפוקי אם קבלת תעניתו בערב-שבת היה טממת שהוא אסטניס, ודאי דעתו היה רק עד שצא מבית-הנסות. ועין שם עוד דמסתמא אם היה היוב עליו קבלת תענית בנדר מוקדם (לא בגדר אפיר אכילה על יום אחד, דבנה בנדא צריך יום שלם, אלא רוצה לומר קבלת תענית) וקבל עמה עליו בערב-שבת, אם יצא בזה כשמשל עד שיצא מבית-הנסות, ואני סתמתי שם דבדאי לא יצא²⁷, עין שם, וכן מסתברא בפשיטות: (י"ח) מגן-אברהם לעיל בסעיף-קטן ב, וכן פתבו שארי אחרונים: (י"ט) התענית מקרי משקשה אף-על-פי שפיר לאכל בלילה, פמבאר בפוסקים: (כ) לזאר דברי הפגן-אברהם, וכן פתב הפתעית השלם: (כ"א) מגן-אברהם, וכן מוכח שהגרא. וטעמם, דלא נרע מתענית-חלום שאין בו קבלה כלל ואפלו הכי מתפלל 'עננו'. אחר-כך פצאתי בפ"ח שם הוא כתב בן מוכח מהפרי-מגדים בשם ר"י. אף דעתו דדינא אין לסמוך עליו בנה רק כשקבלו על-כל-פנים בלילה אכל לא בשלא קבלו כלל. אכן במתי-אדם העתיק לדעת דלא בנה: (כ"ב) תמ"א. ודעת הפרי-מגדים שאף בנה יכול לומר 'עננו': (כ"ג) אף שאם היה בלא השלמה לכה, התקנו לעיל²⁸ דברי האחרונים החולקין על פשוט בנה, אכן בנה יש פתחי ריעותות, כיון לנהג בן: (כ"ד) ס"ז: (כ"ה) רש"י: (כ"ו) פשוט רבנו פרשם קאור הגולה: (כ"ז) בן משמע פשוט רש"י דכתב שאני לאפוקי תפלת יוצר. משמע דמנהג אפלו גדולה שפיר דמי. וגם לדעת הרבב"ה וסיפתו מתני אפלו קדם לזה, ויש לטמך עליהו על-כל-פנים בנה: תרגום: 1 יום השנה לפטירה.

הלכות תענית בימן תקסב

קדם שיעקר וגליו: (כט) 'הריני בתענית יחיד מחור. יהי רצון שתהא תפילתי ביום תעניתי מקבלת'.
 ואם לא הוציא בפיו, [א] (ל) אם הרבה בלבו שהוא מקבל תענית למחר (לא) 'הוי (ט) קבלה,
 *יהוא שיהרהר בן (לב) בשעת תפלת (י) המנחה: הגה (לג) וטוב יותר לקבלו אחר (יא) תפלה
 מבשעת תפלה (לד) כדי שלא להפסיק תפלתו המגיד והמליץ בלבו וכו': ז לקבל עליו תענית בתפלת
 המנחה, אף-על-פי שהוא אוכל ושותה בלילה, (לה) לא הפסיד כלום, יוכן אם קבל עליו
 להתענות שלשה או ארבעה ימים או יותר זה אחר זה, (לו) להתענות בימים יאכל בלילות, אף-על-פי
 שהוא אוכל בל הלילה, לא הפסיד כלום, דהוי קבלה לכלם אף-על-פי שלא קבל כל אחד
 ואחד במנחה שלפניו: הגה ואם קבל להתענות שני ימים רצופים, מחר לאכל בלילה שביניהם, אם לא פרש
 בקריא אף על הלילה (מרכי פ"ק ותענית), (יז) (לז) וצו מהפלל כל יום במנחה 'ענגו' (פסקי מהרא"י סימן קח):
 ח אם קבל עליו בתפלת המנחה שלש או ארבע תעניות ולא רצופין זה אחר זה, כגון שקבל
 עליו להתענות שני וחמישי ושני וכיוצא בזה, ייש מי שמסתפק (לח) אם סגי בקבלה אחת לכלם
 או אם צריך קבלה לכל אחד ואחד: הגה (לט) מיהו, נהגו העם לקבלם בקבלה אחת וסגי בהכי,
 וכן דעת מקצת רבניא (מרכי והגמ"י): ט לקבל עליו להתענות למחר והתענה, ובלילה שלאחר התענית

י טור בשם רמב"ם
 דהוי קבלה ודיב לז
 מקא רבניא כיו
 כ עין דהאן יצו
 תקמ ל סיפיה דרב
 הקא שם מ לוקשה
 רבי שם ג טור בשם
 הרא"ש ס מ קריא
 דרב התא י"א
 וכוונה דפרים שלת
 הרא"ש שם

באר היטב

(ט) קבלה. וטוב להתענות, ואכל מקום וזקא פשקבל בלבו להתענות,
 אבל אם היה רק בדעתו להתענות לא מקרי קבלה. בית חדש, מגן
 אברהם: (י) המנחה. וטוב כסב דשרי לקבלו כליומן שהוא יום,
 וי"כ המ"א, אבל קדם כנחה לא מתני, ט"ז, ע"ש: (יא) תפלה. ומ"מ
 מ"א: (יז) ואז, לשון יצא אינו מדקדק, דהא בין אכל בינתיים ובין לא
 שמתענה גם בלילה הוי כל יום בפ"ע לענין ענגו, ט"ז, ועמ"א:

שערי תשובה

חסד דלמפן להתחלה יש לי להתפלל בצבור, ע"ש: [*] אם הרבה וכו'.
 רצון בר"י דלא מהני החידו' רק בשעת תפלה מנחה ולא קדם לכן או אח"כ
 בלילה, ועין בשו"ת ושב סתן סימן כא שהאריך דענין זה יתבאר ללשון מה
 שהקשה בבית על הרא"ש שדבריו דמצינו סותרים למ"ש בשבועות, ויש מקב"ר
 גם בשעת התפלה כשפופיע לשי"ת ויחזור בלבו שיקבל התענית, ב"ח,
 אבל מהפלל בכל יום ענגו, ואפשר דלרבותא אמר דאפילו או

משנה ברורה

דמחר לשאל צרכיו ב'שומע תפלה', (כט) וכן שם שם"ס 'יהי רצון
 וגו' פדלקמה, לא הוי הפסק, דהוא בכלל שאילת צרכיו: (ט)
 (כט) הריני בתענית יחיד: אפי' לאפוקי, דלא נטעי שהוא מקבל
 עליו להתענות כחמר תענית צבור, ומכל מקום בדיעבד אף אם
 אמר בתקרא 'הריני בתענית מתח', גם כן דינו בתענית יחיד
 (כ"א): (ל) אם הרבה בלבו שהוא מקבל וכו': (לג) ונדקא שהרהר
 בלשון זה שהוא מקבל, (מט) אבל מה שדעתי להתענות לא מקרי
 קבלה ויכול לחזור, (ל) אכן אם התחיל להתענות (לא) אסור לאכל
 בלא תפלה: (לא) הוי קבלה: דאף-על-גב דלענין שבועה נגדר,
 כשאוסר איתו דבר על עצמו, לא מהני עד שיוציא בשפתיו,
 (לכ) אבל תענית דמי לנגדר של צדקה דמהני כשאוסר בלבו לזה,
 וע"ז פתב, דכיון דעל-ידי התענית נחמטט תלבו ודמו, חשוב

באור הגולה

לכר ותשעה באב ותענית צבור, בין השמשות שלמן בקניסוהו מחר, דעדין אין
 חיוב תענית עליו, ואפילו יחיד שקבל על עצמו להתענות לילה יום, כמבאר
 במגן אברהם בריש תענית, אם כן אפילו תימח תפלה אחר שקיעה גם כן
 שפיר דמי, ובפרט דרעט רבי יוסי עדין יום הא, ואולי נכון לומר עליו בזה,
 וצריך שם: * והוא שיהרהר בן בשעת תפלת המנחה. ה"ש ולא מקדם, דלא
 צריך מהוציא בפיו קדם תפלה דלא מהני לומר 'ענגו'. ואף דיש פוסקים
 (הראב"ה והאר"ו ודע והג"מ ומרדכי) שפוסקים דשמואל מודה לרב דאף קדם
 טהני, מתחבר סתם לדינא פדעית ושי"ת ורא"ש וסייעוהו דלא מהני מקדם, ומכל
 מקום נראה דאם אחר להתפלל מנחה עד סמוך לשקיעה, שגמר המנחה היה
 אחר שקיעה, טוב שיקבל עליו התענית קדם מנחה ויסור ויקבל גם בתפלתו
 לצאת דיי בלם, דאף דלענין מנחה סומך עצמו על הפוסקים דעדין לא עבר זמן
 תפלה, כמבאר לעיל בסימן רלב ברי"א, מכל מקום לענין קבלת התענית הלא
 יכול להקן לקבל גם מקדם, דהוי קבלה גמורה לאידך פוסקים הב"ל:

פארקנו, ובארקנו בתיב "כל נדיב לב עלות": (לב) בשעת תפלת המנחה, ולא קדם, ולא עדיף הרהור מהודעה בפה, דלא מהני אם
 הוציא בפיו קדם תפלת המנחה להתענות למחר: (לד) ופרטי דינים אלו עין לקמן בסימן תקסג: (לג) וטוב יותר וכו'. קאי אריש השע"ף
 שכתב: אומר ב'שומע תפלה' או אחר וכו', ועל זה קאמר רטוב יותר לקבלו אחר תפלה, דהוי (לג) קדם 'יהי רצון', או אחר-כך קדם
 שיעקר וגליו: (לד) כדי שלא להפסיק. דעצם הקבלה שאומר 'הריני בתענית' (לז) אינו שך לתפלה. והאמרונים כתבו, דטוב שגם
 ב'שומע תפלה' יחזור שיקבל עליו התענית למחר: ז לקבל לא הפסיד כלום, דלא נחשב זה להפסק, מ"שם דעצם חיוב התענית אינו
 אלא לכל היום, אם לא במקום שהחמירו בפרוש גם ללילה, כגון לתשעה באב או להמבארים לקמן בסימן תקעה סעיף ג:
 (לו) להתענות בימים יאכל בלילות. אין הכונה שפירש שיאכל בלילות, אלא מסתמא הוא, גם כן מחר, פדלקמה: (לז) וצו מתפלל.
 טעמו: ספר הוא, (לס) וצריך לומר 'אפילו הכי מתפלל', ורצה לומר, דאף שמתענה גם בלילה, אין לומר דהוי פיומא אריקתא ולא
 יתפלל 'ענגו' אלא במנחה של יום שני, אלא כל יום הוא תענית בפני עצמו לענין 'ענגו', (לי) ואפילו מהענה ששה ימים רצופים, נמי
 מהפלל כל יום 'ענגו' במנחה: ח (לח) אם סגי בקבלה אחת לכלם. מפני שקבלן בבת אחת: (לט) מיהו, נהגו העם וכו'. והוא מה
 שפירכין בשפת שלח אחר פסח וסבות מי שיקבל עליו להתענות שני וחמישי ושני: (לז) וצו מתפלל וכו'. והוא מה שכתבנו לקמן
 עוד במנחה שלפניו, ומכל מקום אם רוצה אחר-כך שלא להתענות הרשות בידו פיון שלא הוציא בבית. אכן לפי מה שכתבנו לקמן
 בסימן תקסג דיש מתמירין שאפילו בהרהור בלבד הוי קבלה, צריך לזהר דלקריהם אם בעת ששנה אמן הנה בלבו להתענות, שלא

שער העיון

(כט) הג"א: (כט) קנ"אברהם והג"א לעיל בסימן תקנ"ג: (ל) בן מוכח משה שבביא סגן אברהם ס"נה דעה סימן י"ד, וכן סבב הסי"א דם. ועין
 במתענית השקל, ולקבוצה לדבריו אין להמגן אברהם מקור לדבריו: (לג) ואם לא חזר בו והתחיל להתענות, צריך עיון, דאפשר דמהני מה שנתה בדעתו
 לחשוב תענית על-ידי קבלה: (לג) פוסקים: (לג) רש"א בחי'ש"י: (לז) אחרונים: (לז) הג"א, וכן הסכימו לדינא השי"ת ומגן אברהם וכן מטעם בדרך-ט"ש
 האריך: (לז) פגד אברהם: (לז) לכושי ושי"א בסימן תקסג. וכתב שם הפ"ר מגדלים: ודלא פנהיגין שבשעה שהש"ח מברך מי שברך למי שיקבל בה"ב דאין שום אחד
 מקצט ענה אמן, דהא אין מקוה להתענות על-ידי זה, ואם רוצה להתמיר נתנה בלב שלא להתענות, ולפי לא יצנה אמן אחר מי שברך, עד כאן לשונו. ואפילו
 לרעת מהקמ"ק שסבבנו בפנים בכלל גם כן לענות אמן, אף שלא יבין בענינו אמן לקבל התענית, אלא שהקדוש ברוך הוא יברך לטי שיקבל עליו בה"ב:

הלכות תענית סימן תקסב

ביאורים ומוספים

[משניב ס"ק לא]

הוי קבלה³⁹.

39) ומהמבואר כאן שמועילה קבלת תענית בלב, הקשה בביאור הגר"א (סי' תקנ"ג ס"א) על דברי הרמ"א (שם, ובסי' תר"ח ס"ג) שכתב לענין קבלת תענית תשעה באב (יום כיפור), שקבלת התענית בלב אחרי הסעודה המפסקת אינה קבלה, אלא אם כן הוציא בשפתיו, והביא הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה בין המצרים פט"ז דבר הלכה אות ב) שהגר"ז וינגרד תירץ שתענית הרי נחשבת כקרבן, כיון שבה מתמעט דמו וחלבו, ובקרבן אמר 'כל נדיב לב עולות' שקבלה בלב מחייבת, ואם כן גם בתענית הדין כן, ומימי אין לומר כן אלא בתענית שלימה [או על כל פנים תענית שעות מתחילת היום], אבל התוספת שמקבל על עצמו להתחיל להתענות מסוף היום שערב אינה אלא כנדר בעלמא, ולכן צריך להוציא בשפתיו.

[משניב ס"ק לב]

40) 'לא קדם' וכו', דלא מהני אם הוציא בפיו קדם תפלת הפקחה להתענות למחר⁴⁰.

41) ואחר תפילת המנחה, כתב לעיל (ס"ק כז) שבדיעבד כל זמן שהוא יום מועילה קבלתו.

42) אמנם, לקמן (סי' תקס"ג ס"ג) כתב בשם האחרונים שאף שבאופן זה שלא קיבלו התענית בתפילת המנחה אינה נחשבת תענית לענין זה שהשי"ן יוכל לומר 'עננו' בברכה בפני עצמה, מ"מ חייבים להתענות מדין נדר.

[משניב ס"ק לד]

43) שגם פשוט תפלה יתקור שפסקל עליו התענית למחר⁴¹.

44) ובטעם הדבר כתב הבי"ח (סי' תקס"ג), שטוב לחוש לדעת הפוסקים כשמואל (תענית יב, א) הסובר שיש לקבל תענית בתפילת המנחה [ולפי הרי"ח היינו ב'שומע תפילה'].

[משניב ס"ק לו]

45) 'מי שקבל עליו להתענות שני וחמישי ושני'⁴².

46) ובמקום שרוב הקהל נוהגים להתענות בה"ב, הסתפק בביה"ל לעיל (סי' ד"ה שרג"ל) האם מחמת המנהג אין יחיד צריך לקבל עליו תענית, או שצריך כל יחיד לקבל התענית, ומשום שכן נקבע המנהג מתחילה שכל אחד יקבל, וכלשון המברך שאומר 'מי שקבל עליו וכו'.

[משניב ס"ק כח]

47) והוא כקלל שאילת צרכיו³⁶.

36) וכעין זה כתב לעיל (סי' רצ"ד ס"ק ו) לענין מי ששכח אתה חוננתו ביחון הדעת ויחזע שאין לו כוס לומר עליה הברלה, שיאמר 'אתה חוננתו ב'שומע תפילה', שכיון שאומר בדבריו 'אבינו מלכנו החל עלינו וכו' שהוא בקשה, הרי זה מעין ברכת 'שומע תפילה' הכוללת כל הבקשות.

[משניב ס"ק כט]

48) הריני תענית יחיד³⁷.

37) וקבלת תענית 'בלי נדר', דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תעניות פ"ג דבר הלכה אות יא) והגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' נו) שאינה נחשבת קבלת תענית, וכן נראה שהיא דעת שו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קל) [אכן ראה רב"ד בח"י (סי' קנ"ג) ומה שכתב בזה בספר שערי נחמיה (ש"א פ"ה סי' ו)].

ואף שלבני הפוסק מעות לצדקה, כתב השו"ע (יו"ד סי' רג ס"ד) שיאמר 'בלי נדר', ולכאורה משמע שגם קבלה בלי נדר היא קבלה, ביאר בשו"ת להורות נתן (ח"ט סי' יד) שבצדקה מתקיימת המצוה בשלימות בנתינת הצדקה לעני גם אם לא קדמה לכך קבלה, ולכן עדיף לומר 'בלי נדר', מה שאין כן תענית שבלא קבלה אינה נחשבת תענית. [עוד בענין קבלת תענית בלי נדר, ראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל (סי' ד"ה שרג"ל)].

והמקבל תענית ואומר שאם הצום יהיה קשה עליו יאמר מזמור מסוים בתהלים ולא יצטרך להמשיך לצום, דעת הגרש"ז אויערבך (שם) שאף שקבלת תענית 'בלי נדר' אינה נחשבת קבלה, מ"מ קבלה באופן זה נחשבת קבלה [ומקור הדברים בדברי החיד"א (מורה באצבע סי' ג ס"ק כז)], אף על פי שאם יאמר את המזמור יהיה פטור מלהמשיך לצום, וכן כתב המקור חיים בשם קיצור השליה [אך סיים בצריך עיון].

והמקבל תענית ואומר שהוא בתענית עד שיאמר מזמור מסוים, כתב החתם סופר (עבודה זרה לה, א) בשם הגר"ז אדלר שאין זה נחשב לקבלת תענית כיון שבידו לומר את המזמור, ומי"מ אם לא יאמר אותו וימשיך להתענות עד סוף היום, תיחשב לו לתענית שעות, ומאידך, בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' כה) כתב שקבלה זו נחשבת קבלה לתענית שעות גם אם יאכל אחרי אמירת המזמור.

[משניב ס"ק לז]

49) אם תהיה קבלו שהוא מקבל וכו'³⁸.

38) ומי שבזמן קבלת התענית חשב בלבו להתענות רק חצי יום, אך בטעות אמר את הנוסח הרגיל, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק יז).

הַלְבוּת תַּעֲנִית סִימָן תַּקְסָם

באר הגולה מ

ע שם במקרא
ובכורה ונה ליד
פ אוקימסא דרב
תקרא שם ריא
צ לפרוש רש"י שם
ק לפרוש רש"י שם
שם וקמיק תרין
והראב"ד בשמות
פרק א ר מהנה תרי
מיקרא רב תקרא
ש תרא"ש שם אהא
דכ"י יתיר ותי
יוני שם בירושלמי
והתוספות בצבוקה
זה שם ת תרא"ש
שם לשם הראב"ד
מבירושלמי תמי
והנה וכו' ושי"ח פד
תענית וכו' ומהות
מימתי פק א. וכן
נראה דכ"י תוספת
א תרין לשם תמסין
ב רמב"ן ותיב נתיב ט

נמלך להתענות. (מ) אף-על-פי ש'קן בתעניתו. שלא אכל בלילה והתענה קל היום השני. (מא) אינו תענית, מפני (מב) שלא קבלו עליו (י) מבעור יום: 'י' מתענה אדם תענית שעות, והוא שלא יאכל כל היום. 'ביצה. (הרי) שהיה טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו ולא אכל עד חצות או עד תשע שעות. (מג) ונמלך להתענות בשעות שנגזרו מן היום, הרי זה מתענה אותם שעות ומתפלל בהם 'עגנו'. שהרי קבל עליו התענית קדם שעות התענית. 'ויש אומרים (מד) שגם זה תענית-שעות וצריך (מה) שיקבלו עליו מאתמול; והיכי משפסת לה, כגון שקבל עליו מאתמול להתענות עד חצי היום וכשהגיע לחצי היום (מו) נמלך וגמרו, או שקבל עליו להתענות למחר מחצי היום ואילך ולמחר נמלך ולא אכל גם בחצי היום ראשון. (מז) הרי זה תענית שעות: 'לא אם קבל עליו תענית (מח) עד חצי היום ואכל אחר-כך, או שאכל עד חצי היום וקבל עליו תענית משם ואילך. 'אינו תקרא תענית להתפלל 'עגנו', שאכל תקרא תענית לעגן (מט) שצריך (נד) להשלים נדרו: 'לב תענית שגוזרים על הצבור, אין כל יחיד צריך לקבל בהפלת המנחה, אלא שליח-צבור מכריז התענית והרי הוא (נו) מקבל. (נא) ויש אומרים דהני מלי בארץ-יש"אל שהיה להם נשיא לפי שגזרתו קממת על כל יש"אל, אבל בחוצה לארץ צריכים כל הצבור לקבל על עצמם כיחידים שכל אחד מקבל על עצמו: 'ג (נא) ויש מי שאומר שמי שגזר ואמר (נב) 'אם לא אלה למקום פלוני (נג) אשב

שערי השוכה

מסקנתו דאף להתלה יש לחש להוציא בסיו, אבל בדעבר יש להסך תקלה כלב סופרי, ע"ש, וצ"ח בא"ר שבעתו דהנהיך אף שלא בשעת מנחה מהנה, וגם כחם ללשכ המיתה הכי"ח:

בשעתו דאף להתלה יש לחש להוציא בסיו, אבל בדעבר יש להסך תקלה כלב סופרי, ע"ש, וצ"ח בא"ר שבעתו דהנהיך אף שלא בשעת מנחה מהנה, וגם כחם ללשכ המיתה הכי"ח:

באר היטב

(יג) מבע"י. משמע אע"פ שקבלו אח"כ בלילה לא מהני, והניו דאין עולה לו לתענית יום שלם אבל עולה לו לתענית שעות ומתפלל עגנו כיון שקבלו קדם שהתחיל להתענות לשם חובה, וצ"ח אחרתים ובסע"ף י: (ד) להשלים. ומהו אמינא דמסר לכל תוף אותו זמן שקבל עליו, ולא הוי נדר כלל, קב"ל רס"ח צריך להתענות אותו זמן: (טו) מקבל. וכן מהנינו בתענית בה"ב אחר פסח ואחר סכות שמי שעתה אמן אחר מי שבנרף שאומר חסון על התענית הרי גבלה.

משנה ברורה

צריך לומר "שגם תענית-שעות זה צריך": (מה) שיקבלו עליו מאתמול. הניו בעת (מא) תפלת המנחה: (מו) נמלך וגמרו. רוצה לומר, שנמלך שלא לאכל אפלו שלא לשם תענית: (מז) הרי זה תענית שעות. רוצה לומר, ומתפלל בהם 'עגנו: 'לא (מח) עד חצי היום, לאו דוקא, דהיא הדין אם התפלה ה"ה עד שלשת רביע היום, אם העתו לאכל קדם גמר היום אינו מתפלל 'עגנו בהפלת המנחה. ועין לעיל בסע"ף א בה"ה דהתחיד יכול לומר 'עגנו ב'שומע תפלה': (מט) שצריך להשלים נדרו. והנה אמינא דמסר לכל לקבל תוף אותו זמן שקבל עליו, ולא הוי נדר כלל, קא משמע לן דמקבל מקום צריך להתענות אותו זמן: 'לב (נ) ויש אומרים וכו'. ולדקא נראה (נג) דצריך להתמיר ולהתענות בדעה ראשונה אף שלא ידע ולא קבל על עצמו, וכל-שכן תעניתים המתחייבים בפסוק בדאי אין צריך לקבל, ונראה דהך תענה מודה לנה, דאלו כבר רצו כל יש"אל לקבלו עליהם, (נד) פראימא בפוסקים: 'ג (נא) יש מי שאומר וכו'. נקט לשון זה לדין הראשון שמה שהתנה הוא דבר קרובות, (נד) דכזה יש הרבה פוסקים שחלקין וכו' ובידא להו דאף שהתנאי היה דבר הרשית, כיון שהדבר שהתחייב הוא דבר-מצוה לא שרף בנה אסמכתא ומהתחייב לקדם, (מה) אבל שני דינים האחרונים פלי עלמא סבירא להו פן: (נב) אם לא אלה למקום פלוני. והוא הדין (מו) בקיום ועשה, כגון שאמר אם אעשה דבר פלוני, ועשה: (נג) אשב בתענית. והיא הדין (מז) אם אמר אמן לצדקה:

שערי הציון

(לח) עין ברין: (לח) פן משמע ברי"ף. ולקאודה זה השנה גדולה על המגן-אברהם משמע לקאודה מנה דמפרש להשלחן-ערוך דכנתו הוא רק לעגן לצאת ידי נדרו ולא לעגן להתפלל 'עגנו, ובאמת זה אינו כדמובח בר"ף, וגם הלא מסמכר מעיק דינא דגמרא לעגן לן בתעניתו, ובגמרא הנסר בקדמא דאינו מתפלל 'עגנו, וכמו שהקשה עליו ה"הידמאר. אכן באמת ניחא ה"ה, דהפגן-אברהם אינו מצתיק לנו רק את עצם הדין, אבל גם הוא מודה דכנת השלחן-ערוך שכתב 'אינו תענית, גם לעגן תפלת 'עגנו, ומה דהפגן 'מבעור יום' אחי למעט היכי דתקפלה היתה בלילה אחר שהתחיל להתענות לשם תענית, דאז אינו קבלה כלל אף לעגן להתפלל 'עגנו: (מ) בגד"שע, וכן מעדד קצת בכית"מאיר, ואף דברא"ש משמע כדעת המגן-אברהם בשיטת הנמכ"ן, אכן הוא נשאר פקטיא על התפ"ן, ולדברי המגן-אברהם מ"שכ קשתו, וכחב שיש לכתן פן גם דברי ה"י, ע"ן שם: (מא) וטעם דהך ראשונה, דצד כאן לא צריך קבלה מאתמול הניו בתענית יום שלם, אבל בתענית שעות די שיקבלו סמוך לאותן שעות: (מב) פן משמע בדרכי-משה וכן כתב באליה רבה, ומה שהקשה ט"י: (מג) כבר תרן המגן-אברהם וסאלה רבה דגונת עבור אילתא ספי: (מד) הרב הטניד ובספר תורת-האדם, והובא לעיל בסיומן תקנ: (מה) מגן-אברהם ואלה רבה ונגדוה"הספך ב"תה"דע"ח סימן רנח, וכן משמע מהג"א: (מס) אלה רבה ופשוט. וצ"ח שם שמתמיה על הש"ז שלא נתיח לנה: (מו) נקדוה"הספך ב"תה"דע"ח סימן רנח ה"ה: (מז) פן מצד המגן-אברהם וכן סתם הג"א בשיטות וכן משמע בגדוה"הספך שם, אמנם בספר בגד"שע ומה-ש"ש שלום מצדדים לומר דאף דכבנו ודחם השנה תענית וצדקה להודי דכשניתם הוי אסמכתא, התחבר טענת עצמו מסלק ביניהם, דלעגן תענית תפס להקל סבכתו וכו' ויחסו ילעגן צדקה שמקורה מקרא ד'בכ"ד' נקט להתמיר כדעת החולקים עליו. אכן לעגן דינא בדאי יש להתמיר גם בתענית כדעת המגן-אברהם ואלה רבה:

